

PREVENCIA ŠIKANOVANIA

Základnej školy, Školská 9, Tlmače

Riaditeľka ZŠ Tlmače podľa § 3 písm. d) a o) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov a v súlade so Smernicou č. 36/2018 vydanou MŠVVaŠ SR k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach vydáva túto smernicu.

Hlavným cieľom tejto smernice je jednotné dodržiavanie doporučených postupov riešenia a eliminácia prípadných patologických javov v našej škole. Materiál obsahuje základné informácie o šikanovaní, o formách jeho prejavov, má slúžiť zamestnancom školy ako sprievodca preventívnymi a intervenčnými princípmi a konkrétnymi postupmi v problematike šikanovania. Kompetentnými konať v otázkach prevencie a riešenia šikanovania v školskom prostredí sú: vedenie školy, pedagogickí a odborní zamestnanci (ďalej len „PZ“ a „OZ“), ktorí môžu pôsobiť aj ako školský podporný tím (ďalej len „ŠPT“), zariadenia poradenstva a prevencie (ďalej len „PaP“) a pod.

Šikanovanie sa v počiatočných štádiách viac či menej vyskytuje takmer v každej škole a školskom zariadení. Na rozdiel od iných typov nežiaduceho správania, s ktorými sa stretávame v školskom prostredí, je šikanovanie obzvlášť rizikové, pretože často zostáva dlho skryté. A pritom aj pri relatívne malej intenzite šikanovania môže u jeho obetí dochádzať k závažným psychickým traumám s dlhodobými následkami. Je preto dôležité, aby pedagógovia aj odborní zamestnanci vedeli ako mu predchádzať, resp. rozpoznať a riešiť už počiatočné štádiá šikanovania.

Pre účely tohto materiálu ako **šikanovanie** označujeme správanie, keď jeden alebo viac žiakov úmyselne a opakovane ubližuje vybranému žiakovi alebo skupine žiakov, robí alebo hovorí niečo, čo je mu nepríjemné a žiak sa nedokáže alebo z najrôznejších príčin nemôže brániť. **Zámernom** je zastrašovať, ublížiť, uškodiť druhému alebo získať či potvrdiť si svoju moc. V **priamej** podobe zahŕňa fyzické útoky v podobe bitia, vydierania, poškodzovania vecí, ako aj nadávok, ohovárania, vyhrážania či ponižovania. V **nepriamej** podobe sa prejavuje ako demonštratívne prehliadanie a ignorovanie (v tomto prípade je potrebné citlivo zvážiť, či je to šikanovanie, alebo či ide o prejav nedostatočne rozvinutého sociálneho cítenia žiakov). Môže mať aj formu elektronického šikanovania - **kyberšikanovanie** (cyberbullying, cybermobbing) – je priamou formou šikanovania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií na úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrašovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania. Využívajú sa pri nej nové technológie, ako je počítač, internet, mobilný telefón. Prebieha vo virtuálnom priestore s využitím rôznych služieb a nástrojov. Podstatnou vlastnosťou šikanovania je skrytosť a neprístupnosť. Väčšina obetí

šikanovania a tiež svedkov sa snaží situáciu udržať čo najdlhšie v tajnosti, bojí (nechce) sa niekomu zveriť alebo oznámiť to.

Šikanovanie **nie je** jednorazová (nie opakovaná, dlhodobá a skrytá) agresia, konflikt, pričom účastníci sú približne rovnako silní a obeť sa môže/dokáže brániť.

Prevenia šikanovania

Preveniu v kontexte tohto materiálu je možné vnímať v dvoch rovinách. **Prevenia v širšej rovine** predstavuje súbor systémových opatrení, ktoré eliminujú vznik šikanovania alebo spomaľujú jeho vývoj. Preventívne systémové opatrenia tiež umožňujú zachytiť príznaky šikanovania v počiatočných fázach, čo sa ukazuje ako **klúčové** pri jeho riešení. Ako príklady prevencie v širšej rovine možno uviesť monitoring odľahlých častí školy, infraštruktúru pomoci, odstránenie pedagogických „zlozvykov“, napr. ironizovanie, telesné tresty, sexuálne narážky a pod. **Prevenia v užšej rovine** je chápaná ako realizácia preventívnych činností – aktivít, programov, modulov a iných foriem, ktoré sú špecificky smerované na problematiku šikanovania.

Prevenia v širšej rovine

- Identifikácia a zabezpečenie kritických miest – monitorovanie priestorov, kde je predpoklad výskytu šikanovania (odľahlé miesta, chodby, šatne, jedáleň, WC a pod.).
- Uvedomenie si báz a akceleratorov šikanovania – obmedzenie konania podporujúceho šikanovanie (zbytočné súperenie medzi triedami, prezentovanie „kultu stopercentnosti“, úspech jedného je prezentovaný ako neúspech iných, nespravodlivé hodnotenie, neprímerané sankcie a pod.) a podpora konania smerujúceho k minimalizácii výskytu šikanovania (prítomnosť osôb, ktorým sa môže žiak zveriť, učitelia zaujímajúci sa o potreby žiakov, dozory a kamery v kritických priestoroch školy a pod.).
- Manažment rizikových situácií – identifikácia a spracovanie rizikových situácií, ktoré môžu vytvárať priestor pre šikanovanie (nový žiak v kolektíve, prítomnosť žiakov s výraznou „inakosťou“ v kolektíve, žiakov so syndrómom CAN, prípady pozitívnej diskriminácie, identifikované užívanie psychoaktívnych látok vrátane alkoholu a pod.).
- Monitoring sociálnej klímy – pravidelné jednoduché monitorovanie pocitov a potrieb žiakov v škole, identifikácia prirodzených autorít a vzťahových osôb, ktorým žiaci prirodzene dôverujú (sociometria, anketa na začiatku a v priebehu školského roka, neformálne návštevy OZ v triedach, školský ranný filter, ranné kruhy a pod.).
- Existencia informačnej infraštruktúry – jednoduchá a prehľadná informačná kampaň ohľadom postupov „čo robiť, ak...“, s kontaktmi na osoby poskytujúce pomoc v škole, v komunite, vo virtuálnom priestore (telefonický a mailový kontakt na OZ školy, OZ

zariadenia PaP či iných inštitúcií poskytujúcich poradenské služby a služby krízovej intervencie, linky pomoci a pod.).

- Logistika prijímania podnetov (schránka dôvery, mail, chat, kontaktné osoby a pod.).
- Sieť spolupracujúcich subjektov (inštitúcie poskytujúce poradenské služby, preventisti, koordinátor ochrany detí pred násilím a pod.)

Prevenčia v užšej rovine

Pre OZ/ŠPT sa v rámci prevencie šikanovania odporúča so žiackymi kolektívami realizovať kontinuálnu preventívnu činnosť zameranú na predchádzanie vzniku násillia, ale aj na scitlivovanie zamestnancov a žiakov na vnímanie násillia. Prevenčia by mala byť systematická a všeobecne cielená na všetky triedy školy a intenzívnejšie na tie, v ktorých sa vyskytlo šikanovanie, alebo existujú signály, že tam môže vzniknúť. Medzi kolektívy s vyšším rizikom v tejto súvislosti patria napríklad tie, v ktorých sú veľké rozdiely v dosahovanej úrovni školskej úspešnosti žiakov, kolektívy s deťmi s odchýlkami v správaní (napr. ADHD, PAS a pod). Taktiež sú to kolektívy, v ktorých existujú znepriatelené neformálne skupiny, protežované deti, manipulujúci žiaci a pod. Pri realizácii systematickej preventívnej činnosti je možné spolupracovať s OZ zariadenia PaP, s preventistami z iných externých subjektov poskytujúcich poradenské služby a služby krízovej intervencie, ako aj s príslušníkmi polície (prednášky alebo besedy na vybrané témy) tak, aby preventívne aktivity mali svoju postupnosť, nadväznosť a naplňali potreby triedy, kde sa realizuje.

Hlavnou zodpovednosťou pedagógov v téme šikany je prevenčia.

Základné princípy:

1. Vedenie školy a pedagógovia berú do úvahy fakt, že šikanovanie môže mať závažné dôsledky dlhodobého charakteru a neraz aj celoživotné následky na duševné a telesné zdravie svojich žiakov – obetí. Preto nepodceňujú a nebagatelizujú riziko šikanovania, pripúšťajú, že aj vo vlastnej škole/triede môže dôjsť k šikanovaniu.
2. Škola má vytvorenú funkčnú, konkretizovanú a jasne formulovanú preventívnu stratégiu školy platnú pre všetkých bez rozdielov. Na jej tvorbe participujú okrem PZ a OZ aj žiaci formou zodpovedajúcou veku. Všetci (celá komunita školy vrátane rodičov) sú s jej cieľom a obsahom oboznámení.
3. Pedagógovia cielene vnímajú (pozorujú) žiakov v rámci vyučovania i mimo vyučovania (napr. počas prestávok, školských podujatí...) - ich prejavy, interakcie a najmä zmeny správania. Citlivo pristupujú k zisťovaniu príčin zmien v správaní žiaka alebo nežiaduceho/rizikového správania (individuálnym rozhovorom...).
4. Na vyučovaní a osobitne na triednických hodinách dávajú priestor na budovanie sociálnych zručností žiakov: dávať priestor na ich vyjadrenie, zaujímať sa a pýtať sa na ich názory,

akceptovať, resp. konštruktívne reagovať aj na odlišné názory - tu je dôležité počúvať a snaha porozumieť dôvodu iného (kontroverzného) názoru, diskutovať s nimi o riešení (ich) problémov... Ako je známe, pri šikanovaní sú zvyčajne účastné 3 strany – obeť, agresor a svedkovia/ostatní žiaci v triede. V tomto ohľade je najúčinnějšíe, keď sa aktivity orientujú najmä smerom k prizerajúcej sa (mlčiacej) skupine. Je dôležité posúvať, zvyšovať citlivosť a empatiu triedy na túto tému, napríklad na dôsledky (neraz celoživotné) šikanovania pre obeť a zároveň na zodpovednosť ostatných – nájsť silu postaviť sa agresorovi, nenechať sa manipulovať.

5. V prípade prejaveneho/zisteného agresívneho, resp. nežiaduceho správania pedagóg najskôr vyhodnotí/stanoví o aký typ správania ide - je nutné rozlíšiť „bežnú“ agresiu, konflikt od šikanovania (pri vyhodnocovaní prejavov násilia vždy zisťuje/posúdi, či sú prítomné črty šikanovania, napr. samoučelnosť agresie, nepomer síl, opakovanie, úmysel ubližovať, bezmocnosť obeť).

V rámci užšej prevencie je nutné predchádzať aj tzv. fenoménu „bystanders“ (slovenský ekvivalent – efekt prihliadajúceho). Jeho podstatou je, že ak sú pri prebiehajúcom incidente prítomní svedkovia, neposkytnú obeť pomoc, nereagujú na dianie. Obeť môže mať vtedy pocit, že ak nikto nezasiahne, je prítomným ľahostajné, čo sa s ním deje, resp. s agresiou voči nemu súhlasia. Reálnym dôvodom ich nečinnosti však môže byť strach z odplaty, z toho, že sa sami stanú obeťou šikanovania alebo majú obavy z negatívnych sociálnych dôsledkov. Môže ísť aj o tzv. rozptýlenú zodpovednosť v skupine, kedy jednotlivci nekonajú, pretože čakajú na reakcie ostatných, zvažujú či zasiahnuť a pod. Žiakov je potrebné pripraviť na možnosť, že sa sami stanú svedkami šikanovania, informovať ich o spôsoboch poskytnutia pomoci obeť (ochrana obeť, privolanie dospelého, popis priebehu udalosti, zastavenie agresora a pod.) a viesť ich k prevzatiu iniciatívy napriek tlaku skupiny.

Šikanovanie môže naplňať skutkovú podstatu **trestného činu alebo priestupku** (*ubliženia na zdraví, obmedzovania osobnej slobody, lúpeže, vydierania, hrubého nátlaku, nátlaku, porušovania domovej slobody, sexuálneho násilia, sexuálneho zneužívania, krádeže, neoprávneného užívania cudzej veci, poškodzovania cudzej veci, nebezpečného vyhrážania sa, nebezpečného prenasledovania, výroby detskej pornografie, rozširovania detskej pornografie, prechovávanía detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení, ohovárania, priestupku proti občianskemu spolunažívaniu, alebo priestupku proti majetku*).

Skutočnosť, že fyzická osoba nie je trestne zodpovedná z dôvodu nízkeho veku nie je prekážkou na podanie žaloby vo veci náhrady škody, ktorú žiak spôsobil na majetku alebo vo veci náhrady

ujmy, ktorú žiak spôsobil na zdraví. **Zákonný zástupca žiaka a žiak zodpovedajú za škodu spoločne a nerozdielne.**

NA NAŠEJ ŠKOLE NETOLERUJEME ŽIADNE PREJAVY ŠIKANOVANIA.

Každé takéto konanie bude riadne prešetrené a budú vyvodené primerané výchovné opatrenia podľa závažnosti a stupňa šikanovania v súlade so Školským poriadkom. Každý žiak sa môže s dôverou obrátiť na svojho triedneho učiteľa, členov ŠPT, rodiča alebo kamaráta.

Povinnosti školy:

1. Dôsledne informovať žiakov a rodičov o vnútornom poriadku školy – Školský poriadok, kde sú zakotvené pravidlá správania žiakov. Šikanovanie v škole nebude tolerované! Zároveň poriadok školy obsahuje sankcie pri ich porušení, o ktorých sú žiaci a rodičia informovaní. Odporúčame hovoriť o pravidlách v školskom poriadku vysvetľujúco – prečo je ich dodržiavanie pre všetkých nevyhnutné, čo vďaka tomu bude na škole zabezpečené (bezpečné, zdravé a podporujúce prostredie, ...).
2. Nepodceňovať prejavy šikanovania. S negatívnymi dôsledkami šikanovania a nevhodného správania pre obeť i agresorov oboznámiť všetkých žiakov, učiteľov, zamestnancov i rodičov, ako aj so sankciami v prípade porušenia pravidiel školského poriadku.
3. Venovať pozornosť vytvoreniu príjemnej a bezpečnej klímy v škole. Prezentovať filozofiu a hodnotovú orientáciu školy na webovej stránke, nástenkách, vyzdvihovať a pomenovávať také formy správania, ktoré sú žiadúce.
4. Prieskum na škole robiť priebežne formou dotazníkov, rozhovormi s deťmi, pozorovaním. Byť otvorený komunikácii s deťmi, poznať ich potreby, orientovať sa v ich vývinových štádiách, byť dostatočne scitlivý na zmeny v správaní žiakov, skupín žiakov a kolektívov. Byť si tiež vedomý svojho osobného vplyvu a príkladu, byť v integrite, autentický, prezentujúci hodnoty v súlade s filozofiou školy (otvorená komunikácia, dôvera, istota, bezpečie, tolerancia inakosti, podpora inklúzie, empatia, atď.).
5. Informovať o možnosti nahlásiť podozrenie alebo prejav šikanovania školskému psychológovi, výchovnému poradcovi, triednemu učiteľovi, prípadne učiteľovi, ktorému dôverujú.
6. Zamerať pozornosť na nových a nastupujúcich žiakov.
7. Počas prestávok sledovať, kde sa zdržiavajú obeť šikanovania a kde agresori.
8. Na prejavy pekných vzťahov a pomoci, ako aj na prejavy neznášanlivosti upozorňovať v školskom časopise.

9. Eliminovať konflikty – všimnúť si už náznaky šikanovania - posmešné poznámky na adresu spolužiaka, posmievanie sa za dobrú alebo zlú známku, vysmievanie sa z neúspechov druhých, z oblečenia, vzhľadu, okuliarov, strojčeka, rečových väd a pod.
10. Lepšie si všimnúť aj tzv. obeť šikanovania a rozlišovať, či ide skutočne o šikanovanie.
11. Vysvetliť žiakom, že ak podporujú šikanovanie, bavia sa na ňom, stávajú sa spoluúčastníkmi šikanovania.
12. Pri poškodení majetku spolužiaka žiadať náhradu za zničenú vec; pri ublížení na zdraví bráni desiatej, ponižovaní vyvodíť dôsledky podľa závažnosti prejavu žiaka od oznámenia rodičom až po privolanie polície.
13. O riešení každého závažného priestupku je každý vyučujúci povinný informovať okamžite vedenie školy.
14. Priestupky žiakov riešiť objektívne, s pedagogickým nadhľadom a taktom, ale nekompromisne.
15. Žiakov, ktorých správanie sa nezlepší, vylúčiť zo školských aktivít (výlety, spoločenské podujatia a pod.).
16. O problémoch informovať rodičov na rodičovskom združení – nabádať rodičov, aby problémy svojich detí riešili v spolupráci so školou, dbať na vzájomnú informovanosť a dôveru).
17. Zabezpečiť preventívne aktivity pod vedením školského psychológa zamerané na podporu rovesníckych vzťahov, pozitívnej triednej klímy, vlastnej sebahodnoty, prevencie šikanovania, podpory tolerancie a podpory zdravého životného štýlu. Za týmto účelom spolupracovať i s vhodnými OZ, CPP, PZ SR, ... (viď Plán činností školského psychológa na príslušný školský rok).
18. Okrem triednych aktivít realizovať i celoškolské aktivity a kampane podporujúce oboznamovanie sa a participovanie na hodnotách a filozofii školy, aktívne spoluvytváranie kultúry školy.
19. Oboznámiť žiakov s Trestným zákonom a základnými informáciami o šikanovaní (v rámci triednických hodín, občianskej náuky, etickej výchova/).
20. Využívať hry a cvičenia, skupinové práce, diskutovať, učiť nenásilne riešiť konflikty a pod.
21. Zvyšovať sebavedomie detí (pochvaly, ocenenia za školskú a mimoškolskú prácu).
22. Dôsledne dodržiavať dozor v priestoroch školy pred vyučovaním, cez prestávky, po vyučovaní i v čase mimo vyučovania v priestoroch, kde by k šikanovaniu mohlo dochádzať, a v školskej jedálni.
23. Viest' žiakov k zdravému spôsobu života, rozvíjať záujmy žiakov.

ODPORÚČANÝ POSTUP PRI RIEŠENÍ ŠIKANOVANIA V NAŠEJ ŠKOLE

1. Zostavený tím zamestnancov školy, ktorý navrhuje a zabezpečuje odborný postup pri riešení šikanovania (školsky podporný tím, riaditeľka).
2. Zabezpečiť **bezodkladnú pomoc obetiam a ochranu obetí**, dozor v triede, kde sa preveruje šikanovanie, vykonať opatrenia na zabránenie nožnej krivej výpovede agresora.
3. **Preveriť šikanovanie bezodkladne** v čase, keď agresor nie je ešte dohodnutý na spoločnej výpovedi s obeťou, svedkami alebo inými osobami, (zabrániť nožnej krivej výpovedi)
4. Zabezpečiť, aby obeť nebola konfrontovaná s agresorom,
5. Zrealizovať individuálny a postupný rozhovor najskôr so všetkými žiakmi v triede (svedkami šikanovania).
6. Zabezpečiť pri rozhovoroch **prítomnosť najmenej dvoch pedagogických/odborných zamestnancov, členov ŠPT**
7. **Robiť písomné záznamy** o riešení jednotlivých prípadov šikanovania,
8. Uskutočniť individuálne príp. konfrontačné rozhovory so svedkami (nie agresor a obeť)
9. Uchovávať dôkazy pri podozrení na kyberšikanovanie
10. Kontaktovať zákonných zástupcov vo vzťahu k obeť, agresorovi a svedkovi šikanovania
11. Kontaktovať miestne príslušné CPP
12. Použiť **anonymnú dotazníkovú metódu**
13. **Ohlásiť príslušným útvarom Policajného zboru podozrenie na spáchanie priestupku alebo trestného činu.**
14. Oznámiť triede, ako budú vinníci potrestaní a zabezpečiť realizáciu „liečenia“ celej triedy (prípadne školy) za pomoci kvalifikovaných odborníkov (školský psychológ, koordinátor protidrogovej prevencie, školský výchovný poradca, odborníci z CPP, preventista PZ SR, sociálny pracovník a podobne)
15. Zaviesť dôslednú nulovú toleranciu k akýmkoľvek prejavom šikanovania a násilia v školských dokumentoch (Školský poriadok) a každodennej praxi - u žiakov i všetkých pedagogických pracovníkov.

OPATRENIA PRE OBETE :

- zaistiť bezpečie obeť
- odporučiť rodičom obeť spoluprácu so školským psychológom a CPP
- zvýšiť informovanosť rodičov

OPATRENIA PRE AGRESOROV :

- individuálny rozhovor s rodičmi každého agresora
- odporúčenie na vyhľadanie odbornej pomoci
- sankcie vyplývajúce z porušenia školského poriadku

Vyvodit' jednoznačné tresty podľa miery previnenia agresorov - od zníženej známky zo správania až po preradenie do výchovného ústavu - oznámiť skutočnosť na príslušnom útvare PZ, ÚPSVaR – ak je podozrenie s zo spáchania priestupku alebo trestného činu .

PRÁCA S RODIČMI :

- pozývať rodičov do školy, budovať vzájomnú dôveru, zainteresovanosť na jej činnosti
- informovať rodičov o programoch, ktoré škola realizuje
- požiadať rodičov o pomoc a podporu
- odporučiť, aby svoje deti počúvali, ak sa budú sťažovať na šikanovanie
- vyzvať rodičov, aby informovali školu o prípadoch šikanovania
- upozorniť rodičov, že ak sa podozrenie na šikanovanie vyskytne u ich dieťaťa (rola agresora, rola obeť), rodičia budú pozvaní na stretnutie s vedením školy triednym učiteľom a školským podporným tímom v záujme včasného vyriešenia problému

Ing. Erika Sulinová, riaditeľka ZŠ Tlmače

V Tlmačoch 10. 5. 2023